

ASSETJAMENT ESCOLAR (BULLYING)

Govern
de les Illes Balears

Conselleria de Presidència i Esports

(m) Direcció General de
l'Oficina de Defensa
dels Drets del Menor
ODDM

<http://oddm.caib.es> Informació 971 78 49 09

La Direcció General de l'Oficina de Defensa dels Drets del Menor (ODDM), entre d'altres funcions, vetlla pels drets dels menors, un dels quals és ser respectats en el seu entorn per tal de sentir-se-hi segurs.

La preocupació de ciutadans de la nostra comunitat davant diverses situacions que viuen joves del seu voltant ens ha animat a elaborar aquest document per donar resposta a una sèrie de consultes rebudes a l'ODDM amb la mateixa temàtica, a més de difondre un tema que preocupa la societat en general.

Ens trobàvem amb un relatiu buit pel que fa a la informació sobre aquest tema, per la qual cosa necessitàvem un document divulgatiu per a les diferents parts implicades. Un material com a punt de partida per aclarir i contribuir a orientar l'alumnat, els pares i les mares, els tutors i els docents, atès que els conflictes són presents sempre a les societats, i la resolució hi ha d'estar contextualitzada, tenint en compte les parts implicades. En aquest cas ens centram en l'àmbit escolar, en el qual es pateix l'assetjament escolar (*bullying*).

Document elaborat per la Direcció General de l'Oficina de Defensa dels Drets del Menor (ODDM):

- Equip tècnic: Margalida Gelabert Morro, Lourdes Lara Julián, Alonso Medinas Prats i Margalida Rubí Tomàs.
- Director: Gaspar Rul- Ian Losada.
- Assessor: Gonzalo Torquemada de la Hoz.

Agraïm la col·laboració de:

- Direcció General d'Ordenació i Innovació i Formació del Professorat. Conselleria d'Educació i Cultura.
- Regidoria de Serveis Socials. Ajuntament de Palma.
- Observatori per a la Convivència Escolar de les Illes Balears.
- Carmen Orte Socías. Departament de Ciències de l'Educació. Universitat de les Illes Balears.
- M. de Lluç Lladó Sanmartín. Alumna en pràctiques de Treball Social (UIB) a la Direcció General de l'ODDM.

Edita: Direcció General de l'Oficina de Defensa dels Drets del Menor (ODDM). Conselleria de Presidència i Esports. Govern de les Illes Balears
Disseny i maquetació: Inrevés SLL ♻️
Dipòsit legal: PM 2.399-2005

Imprès en paper reciclat ♻️

1. Definició.....	4
2. Dimensió actual.....	4
2.1 Dades internacionals.....	4
3. Indicadors.....	5
4. Recomanacions per:	
4.1 Als menors.....	6
4.2 Als pares.....	6
4.3 Al personal docent.....	8
5. Observatori per a la Convivència Escolar de les Illes Balears	10
5.1 Funcions de l'Observatori.....	10
6. Bibliografia	
6.1 Nacional.....	11
6.2 Internacional.....	12

1. DEFINICIÓ

ASSETJAMENT ESCOLAR (*BULLYING*): maltractament (agressions físiques, verbals o relacionals) que rep repetidament i al llarg del temps un alumne o una alumna d'altres (un o varis) i té efectes de victimització en qui el rep. Abús de poder entre iguals. Genera angoixa anticipada abans de sortir de casa pel que li pot passar.

«Un comportament prolongat d'insult verbal, rebuig social, intimidació psicològica i agressivitat física d'uns infants cap a uns altres que es converteixen, d'aquesta forma, en víctimes dels seus companys.» (Olweus, 1993)

2. DIMENSIÓ ACTUAL

En l'estudi que es va dur a terme el 1999 a la comunitat autònoma de les Illes Balears, amb una mostra de 3.000 alumnes d'entre 10 i 16 anys, es determina que un 4,5% patien agressions cada dia (Orte, C.; Ballester, L.; Touza, C.; Ferrà, P.; March, M.).

Al País Basc recentment s'ha fet un estudi, entre novembre i desembre de 2004, amb una mostra de 3.132 alumnes de 81 centres (de 1r a 4t d'ESO). L'índex d'assetjament escolar és d'un 3,7%. Hi ha un 11,4% d'alumnat-víctima que no diu res a ningú. Els percentatges de maltractament a iguals són més alts com a testimonis que com a víctima o agent. Es pateix sobretot a classe i qui més intervé davant el maltractament són els amics i la família. L'alumnat de 1r i 2n d'ESO és el grup que més ho pateix, juntament amb els repetidors (Oinederra Ramírez, José Antonio; Martínez, Paz; Ubieta, Eduardo).

2.1 DADES INTERNACIONALS

Corea: Kim i altres (2004), amb una mostra de més de 1.700 estudiants d'entre 12 i 14 anys i amb un mètode d'assenyalament d'agressors i víctimes (*Nomination Inventory for bullies and victims*), detectaren que un 17,4% dels joves i un 16% de les joves eren assenyalats com a agressors, i un 16,2% dels joves i un 12% de les joves ho eren com a víctimes.

Estats Units: Nansel i altres (2001), amb una mostra de més de 15.000 estudiants d'entre 11 i 16 anys i mitjançant la metodologia d'autoinforme per detectar la freqüència amb què es donaven les agressions durant el semestre anterior, detectaren que un 8,4% dels estudiants s'identificaven com a víctimes i un 8,8% com a agressors.

Finalment, podem destacar l'estudi transnacional de Morita i altres (2001), que feren el mateix qüestionari d'autoinforme a estudiants de 10 a 14 anys de Japó, Anglaterra, Països Baixos i Noruega, amb mostres significatives a cada país. Entre els percentatges a destacar hi ha els relatius als estudiants que indicaren haver estat víctimes d'agressions en una o dues ocasions en els darrers 6 mesos. Així, a Anglaterra representaven el 12,2%; als Països Baixos, el 13,9%; a Noruega, el 10%, i al Japó, el 9,6%. En tots aquests països els percentatges de víctimes fan referència a estudiants majors de 10 i 11 anys.

3. INDICADORS (quan es repeteixen constantment i es donen junts)

A Quan a l'escola són objecte de burles, bromes desagradables, els anomenen amb malnoms, els insulten, els molesten, sovint estan implicats en discussions i baralles en les qual es troben indefensos i sempre acaben perdent, en el joc són els últims a ser triats, al pati solen quedar prop del mestre, no tenen gaires amics...

" A classe tenen dificultat de parlar, fan una impressió d'inseguretat i/o d'ansietat, tenen un aspecte contrariat i trist, presenten un deteriorament gradual del rendiment escolar...

***** Tornen a casa amb la roba trencada, amb els llibres fets malbé, han «perdut» objectes i/o diners, demanen que els acompanyin a l'escola, o no hi volen anar, eviten determinats llocs, determinats dies o classes, fan camins il·lògics per anar a l'escola, no els conviden a casa dels altres, tenen malsons, trastorns psicossomàtics, senyals de cops i esgarrinxades, canvis d'humor sobtats...

■ Aparició freqüent de grafitis que insulten alumnes o grups d'alumnes amb resultats acadèmics baixos i dificultats d'atenció generalitzades, situacions d'exclusió social, distanciament envers els adults, manca de capacitat de gestió i resolució de conflictes, entre d'altres.

■ A vegades l'assetjament apunta a grups concrets que presenten trets diferencials ètnics, culturals o d'un altre tipus (*bullying* racista, homòfob, sexista...).

▲ Els escolars solen estar sols al pati, a l'aula o en activitats extraescolars.

● Poden aparentar tristesa, inhibició, desmotivació.

” Tenen por d'anar a l'escola.

* No parlen a casa del que succeeix a l'escola.

4. RECOMANACIONS PER:

4.1 ALS MENORS

■ Intentar mantenir la calma.

■ No respondre de la mateixa manera.

▲ Intentar parlar amistosament.

● Abandonar el lloc.

” Parlar amb algú (pares i professors especialment).

4.2 ALS PARES quan sospiten

* No enfrontar-se amb l'assetjador del fill o filla.

■ Parlar amb el fill o la filla, escoltar-los i recollir tota la informació per transmetre-la al tutor o tutora.

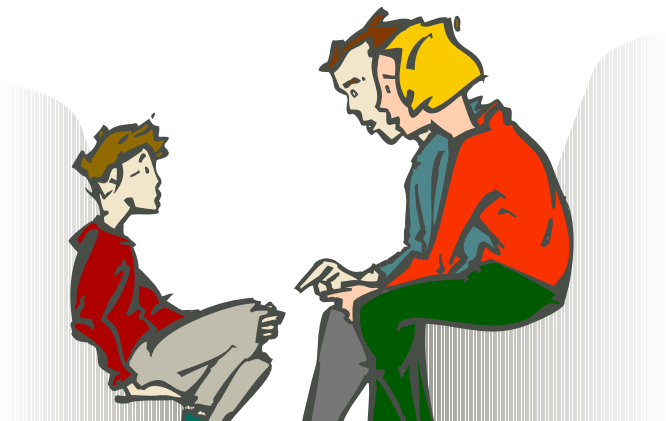
■ Escoltar les seves opinions.

▲ Donar models positius: mantenir unes bones relacions familiars. Resoldre amicalment els conflictes. No acceptar la violència.

● Ajudar-lo a trobar solucions als seus problemes.

” No permetre que provoqui els altres.

- * Ajudar-lo a aprendre a reflexionar.
- i Tenir present que la primera defensa contra la intimidació és l'auto-confiança.

- i Educar-lo en uns valors de respecte i tolerància.
- A Vetllar pel seu creixement emocional i ajudar-lo a sintonitzar amb els sentiments de les altres persones.
- Definir unes normes clares i consistents i aplicar-les.
- ” Explicar clarament què està permès i què no ho està, i donar els arguments que calgui.
- * Donar-li oportunitats de construir amistats.
- i Preguntar-li com el tracten els amics i els companys de classe.
- i Interessar-se per conèixer-los, convidar-los a casa.
- A Controlar els programes de TV. Molts programes de TV i videojocs reforcen la idea que l'agressió és l'única manera de resoldre els conflictes. No es tracta de prohibir-ho, però sí de ser crític, comentar-ne la influència i oferir alternatives.

📌 Engrescar-lo en alguna afició. Implicar-lo en activitats que desenvolupin habilitats que siguin valorades pels nens de la seva edat. Facilitar-li materials i oportunitats per fer activitats en grup.

🗨️ Parlar amb ell sobre com plantar cara als problemes: ajudar-lo a tenir respostes adequades en el cas que el molestin o l'intimidin. No l'animeu a tornar-s'hi. Tornar-s'hi és la pitjor defensa i dóna a l'agressor més motius per reprendre els seus atacs.

🌟 Implicar-se en la seva educació escolar. Mantenir contactes regulars amb l'escola. Donar suport a l'escola i als mestres. Si teniu dubtes és bo parlar-ne amb els mestres però sense desautoritzar-los davant del vostre fill.

4.3 AL PERSONAL DOCENT

📌 El centre educatiu ha de tenir una política educativa de tolerància zero cap a qualsevol tipus de violència.

📖 Definir i prendre consciència del fenomen i posicionar-se públicament i clarament en contra d'aquestes formes de maltractament i d'abús de poder.

📌 Avaluar mitjançant qüestionaris la naturalesa i la magnitud del fenomen i dissenyar estratègies d'intervenció més concretes segons el cas.

📌 Instal·lar bústies, informació de telèfons i direccions d'ajuda.

🗨️ Incloure en el currículum el tractament sistemàtic de l'educació socioemocional, la competència social, la resolució de conflictes, la mediació, etc.

🌟 Treballar la gestió de les emocions i la prevenció dels conflictes.

📌 Fomentar el treball en grups cooperatius com a metodologia que permet practicar i aprendre a fons els beneficis de la convivència pacífica i democràtica.

📖 Utilitzar un codi disciplinari positiu, amb poques normes, definides clarament, consensuades i aplicar-lo de manera contundent (sempre i a tothom).

A Gestionar democràticament el centre, fomentar la participació de totes les persones, establir canals d'informació, consensuar les decisions, establir mecanismes de revisió, i cercar la coherència en totes les actuacions i activitats instructives.

P Millorar l'ecosistema de l'escola, crear zones més atractives d'oci...

" Davant episodis de violència escolar, dirigir les actuacions a tot el grup al qual pertanyen els alumnes que l'hagin protagonitzat.

***** Afavorir espais de reflexió conjunta en els quals els alumnes puguin participar lliurement i en els quals s'abordi la problemàtica de les actituds i els comportaments violents.

P Promoure i facilitar la participació activa dels alumnes en la prevenció i resolució de conflictes.

T Definir actuacions, prestar atenció específica als alumnes incorporats els dos primers cursos d'educació secundària obligatòria, en què s'han detectat més aparicions de conductes de maltractament. Amb finalitat preventiva, treballar amb els alumnes del darrer curs d'educació primària.

A Tenir, les actuacions, una finalitat educativa.

P Posar en funcionament programes d'habilitats socials per als agressors i les víctimes.

" Prestar particular atenció a l'eradicació de les conductes d'exclusió social i de maltractament verbal que incideixen molt negativament en la convivència als centres.

***** Definir estratègies especialment dirigides a eradicar l'assetjament sexual.

P Supervisar de manera adequada les aules i evitar espais de vigilància o supervisió difícil.

T Actuar amb un procediment estructurat que asseguri, d'una banda, que s'aturaran els actes de maltractament i, de l'altra, que la seguretat de la víctima queda garantida.

A Tot i que no hi ha dos casos iguals i que en cada situació cal vetllar aspectes i necessitats diverses, de la mateixa manera que els recursos de què disposa cada persona i cada institució també són diferents, el procediment global d'intervenció té uns fonaments:

- Entrevistes individuals amb els presumptes agressors i amb les presumptes víctimes. A vegades convé establir possibles acords de col·laboració amb les famílies.
- Intervenció en els grups dels alumnes implicats, si es valora convenient, per tractar el fenomen en la seva dimensió social, amb l'objectiu de modificar els rols i els patrons de reacció davant les situacions d'intimidació i fer prendre consciència als alumnes presuntamente neutrals.
- Seguiment dels incidents amb registre escrit i enquestes repetides per veure els canvis temporals de les conductes. Verificar que no continua la situació de maltractament.

5. OBSERVATORI PER A LA CONVIVÈNCIA ESCOLAR DE LES ILLES BALEARS

L'Observatori per a la Convivència Escolar, adscrit a la Conselleria d'Educació i Cultura, és un òrgan consultiu i pretén servir d'instrument per conèixer, analitzar, avaluar i valorar la convivència als centres educatius de les Illes Balears [Decret 57/2005, de 20 de maig, pel qual es crea l'Observatori i el Comissionat per a la Convivència escolar en els centres educatius de les Illes Balears (BOIB, núm. 82, ext. 28-05-2005), modificat pel Decret 74/2005, de l'1 de juliol (BOIB, núm. 104, 12-07-2005)].

5.1 FUNCIONS DE L'OBSERVATORI

- Crear i impulsar un sistema que reculli i analitzi la informació sobre la convivència als centres educatius.
- Actuar com a òrgan de recollida d'informació i promoure la investigació sobre distints corrents i tendències.
- Elaborar i proposar models de convivència per a la comunitat educativa.
- Orientar les famílies, el personal docent i l'alumnat sobre la convivència escolar.
- Assessorar les famílies sobre els plans d'actuació elaborats.
- Difondre l'anàlisi de les dades i de les experiències sobre els plans d'actuació aplicats.
- Elaborar i aprovar la memòria de la feina feta al llarg de l'any escolar.

Tel.: 971 176 500 (ext. 60795)

observatoriedu@caib.es

6. BIBLIOGRAFIA

6.1 NACIONAL

Collell, Jordi; Escudé, Carme. 2002. «La violència entre iguals a l'escola: el *bullying*», a *Àmbits de Psicopedagogia*, 4 (febrer 2002).

Collell, Jordi; Escudé, Carme. 2003. «El maltractament entre iguals al parvulari: una aproximació al fenomen de la victimització relacional», a *Àmbits de Psicopedagogia*, 7.

Díaz Aguado, Mª José. 2003. «Convivencia escolar y prevención de la violencia». Ministerio de Educación y Ciencia. www.cnice.mecd.es/recursos2/convivencia-escolar/.

Defensor del Menor en la Comunidad de Madrid. 1998. *Un día más*. (Material didáctico para la educación en valores en ESO).

Defensor del Pueblo. 2000. *Violencia escolar: el maltrato entre iguales en la educación secundaria obligatoria*. Informe.

Elzo, Javier; García, Nieves; Laespada, Mª Teresa; Zulueta, Maritxu. 2003. *Drogas y Escuela VI. Evolución del consumo de drogas en escolares donostiarra (1981-2002)*. Escuela Universitaria de Trabajo Social. Universidad del País Vasco (San Sebastián).

Fernández García, Isabel; Hernández Sandoica, Isabel. 2005. «*El Maltrato entre escolares: Guía para padres*». El Defensor del Menor en la Comunidad de Madrid.

Fernández García, Isabel; Hernández Sandoica, Isabel. 2005. «*El Maltrato entre escolares: Guía para jóvenes*». El Defensor del Menor en la Comunidad de Madrid.

Oñederra Ramírez, José Antonio; Martínez, Paz; Ubieta, Eduardo. 2005. «El maltrato entre iguales. *Bullying* en Euskadi». www.isei-ivei.net. Instituto Vasco de Evaluación e Investigación Educativa. Bilbao.

Orte Socías, Carmen. 2003. «Els problemes de convivència en les aules. Anàlisi del *bullying*», a *Revista electrònica interuniversitària de formació del professorat*, 6 (2).

Orte, C.; Touza, C.; Ballester, L.; Ferrà, P. 2004. «*Bullying*, els nens es maltracten», a *Revista Tresquarts*, 17. Publicació de la Direcció General de Joventut. Conselleria de Presidència i Esports. Govern de les Illes Balears.

Orte, C. 2005. «*Bullying*: la necesidad del abordaje multidisciplinar». Departament de Ciències de l'Educació. Universitat de les Illes Balears.

Ortega Ruiz, Rosario. 2000. «Violencia escolar, mito o realidad». Sevilla. Mergablum.

Ortega Ruiz, Rosario. 2004. «Victimas, agresores y espectadores. Alumnos implicados en situaciones de violencia», en *Cuadernos de Pedagogía*, 391.

www.anpebcn.com/sosbullying.html (ANPE Catalunya Sindicat Independent)
www.gva.es/violencia (Centre Reina Sofia per a l'Estudi de la Violència)

6.2 INTERNACIONAL

Alikasifoglu, M.; Erginoz, E.; Ercan, O.; Uysal, O.; Kaymak, D.A.; Ilter, O. 2004. «Violent behaviour among Turkish high school students and correlates of physical fighting». *European Journal of Public Health*, volum 14, num. 2, 173-177 (5).

Alsaker, F.D.; Valkanover, S. 2001. «Early diagnosis and prevention of victimization in kindergarten», a J. Juvonen & S. Graham (ed.), *Peer harassment in school: The plight of the vulnerable and victimized* (p. 175-195). New-York: Guilford Press.

Galloway; Roland. 2002. «Classroom influences on bullying». *Educational Research*, 44, 299-312.

Nansel, T.R.; Overpeck, M.; Pilla, R.S.; Ruan, W.J.; Simons-Morton, B.; Scheidt, P. 2001. «Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment». *Journal of the American Medical Association*, 285, 2.094-2.100.

O'Moore, A.M.; Minton, S.J. 2004. «The Donegal Primary Schools' anti-bullying project», a P.K. Smith, D. Pepler, K. Rigby (ed.), *Bullying in schools, How successful can interventions be?* Cambridge: Cambridge University Press.

Olweus, D. 1993. «Bullying at school: what we know and what we can do». NY. Blackwell.

Olweus, D. 2004. «The Olweus Bullying Prevention Programme: design and implementation issues and a new national initiative in Norway», a Smith, P.K.; Pepler, D.; Rigby, K. (ed.). *Bullying in schools: How Successful Can Interventions Be?* Cambridge: Cambridge University Press, 13-36.

Rahey, L.; Craig, W.M. 2002. «Evaluation of an ecological program to reduce bullying in schools», a *Canadian Journal of Counselling*, 36, 281-296.

Roland, E. 2000. «Bullying in school: Three national innovations in Norwegian schools in 15 years», a *Aggressive Behavior*, 26, 135-143.

Roland, E.; Idsoe, T. 2001. «Aggression and Bullying». *Aggressive Behaviour*, 27, 446-462.

Salmivalli, C.; Kaukiainen, A.; Voeten, M.; Sinisammal, M. 2004. «Targeting the group as a whole: the Finnish anti-bullying intervention», a Smith, P.K.; Pepler, D.; Rigby, K. (ed.), *Bullying in schools, How Successful Can Interventions Be?* Cambridge: Cambridge University Press, 251-273.

Smith, P.K.; Ananiadou, K. 2003. «The nature of school bullying and the effectiveness of school-based interventions», a *Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 5 (2), 189-209.

Smith, P.K.; Pepler, D.; Rigby, K. 2004. *Bullying in Schools – How successful can interventions be?* Cambridge: Cambridge University Press.

Stockdale, M.S.; Hangaduambo, S.; Duys, D.; Larson, K.; Sarvela, P.D. 2002. «Rural elementary students', parents' and teachers' perceptions of bullying», a *American Journal of Health Behavior*, 26(4), 266-277.

Young Shin Kim, Yun-Joo Koh, Bennett Leventhal. 2005. «School Bullying and Suicidal Risk in Korean Middle School Students». *Pediatrics* Vol. 115 N° 2, 357-363.

www.obsviolence.com (Observatori Europeu de la Violència Escolar, Université Victor Segaler. Bordeaux 2)

